

Examen VWO
2021

tijdvak 2
vrijdag 18 juni
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 28 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 50 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Kringlooplandbouw

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Op wereldschaal is Nederland een belangrijke exporteur van landbouwproducten, zoals bloemen en zuivel. Nederland importeert ook veel. De landbouwgrond van het Nederlandse voedsel ligt voor ongeveer driekwart in het buitenland.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft de Nederlandse overheid de modernisering van de landbouw gestimuleerd voor voedselzekerheid en economische groei. De ontwikkeling van onder meer kunstmest en gespecialiseerde landbouwmachines heeft geleid tot schaalvergroting, intensivering, kostprijsverlaging en groei van internationale handel. De enorme toename van de productiviteit van de Nederlandse landbouw heeft gezorgd voor economische successen, maar ook voor ecologisch zeer belastende landbouw.

In 2018 dringt het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), een adviesorgaan voor de overheid, aan op een overgang naar een toekomstbestendig landbouwsysteem. Het kabinet komt in 2018 met een nieuwe landbouwvisie. Minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit geeft in deze visie aan dat Nederland zal moeten overstappen naar kringlooplandbouw.

Gebruik de inleiding.

- 1p 1 Leg uit dat in het gebruik van gespecialiseerde landbouwmachines een gerationaliseerde landbouw te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept rationalisering;
  - informatie uit de inleiding waaruit rationalisering blijkt.

Gebruik tekst 1.

Minister Schouten maakt deel uit van het kabinet-Rutte III, namens de ChristenUnie, een confessionele partij. Rentmeesterschap is een uitgangspunt van de confessionele stroming.

- 2p 2 Leg uit dat in de landbouwvisie van het kabinet een confessionele opvatting over globalisering te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip rentmeesterschap;
  - informatie uit tekst 1 om rentmeesterschap te illustreren;
  - de omschrijving van het kernconcept globalisering;
  - een voorbeeld uit tekst 1 om globalisering te illustreren.

Gebruik tekst 1.

Hyperglobalisten en andersglobalisten hebben andere opvattingen over globalisering. Van één van deze twee typen globalisten zijn twee opvattingen te herkennen in de landbouwvisie van het kabinet, zoals beschreven in tekst 1.

- 2p 3 Leg uit welke **twee** opvattingen van welk type globalisten dat zijn. Gebruik in je uitleg:
- de naam van het gekozen type globalisten;
  - twee opvattingen van dit type globalisten;
  - per opvatting een voorbeeld uit tekst 1 waaruit de gekozen opvatting blijkt.

Gebruik tekst 1.

De politieke besluitvorming over kringlooplandbouw kan beschreven worden vanuit het systeemmodel. In het systeemmodel worden verschillende typen omgevingsfactoren in het politieke systeem onderscheiden, zoals ecologische en economische factoren.

- 2p 4 Leg uit welk **ander** type omgevingsfactor van invloed is op de politieke besluitvorming over kringlooplandbouw, zoals beschreven in tekst 1. Gebruik in je uitleg:
- een type omgevingsfactor in het politieke systeem;
  - een voorbeeld uit tekst 1 van het gekozen type omgevingsfactor.

Gebruik tekst 1.

Volgens minister Schouten is overheidsingrijpen nodig om Nederlandse landbouwers de overgang naar kringlooplandbouw te laten maken.

- 2p 5 Leg uit dat overheidsingrijpen nodig is om Nederlandse landbouwers de overgang naar kringlooplandbouw te laten maken, omdat voor de landbouwers onderling het dilemma van collectieve actie kan spelen. Gebruik in je uitleg:
- een collectief goed van de landbouwers;
  - een omschrijving van het dilemma van collectieve actie;
  - een voorbeeld uit tekst 1 om het dilemma van collectieve actie te illustreren.

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is de consument een belangrijke partij. Door minder vlees en zuivel te consumeren kan de consument een groot effect hebben op de landbouw. Om Nederlanders aan te sporen iets minder vlees te eten organiseert influencer Isabel Boerdam sinds 2018 de campagne De Week Zonder Vlees.

- 1p 6 Leg uit met een kernconcept bij het hoofdconcept vorming dat influencer Boerdam kan bijdragen aan een milieuvriendelijker consumptiepatroon van haar publiek. Gebruik in je uitleg de naam en de omschrijving van het kernconcept bij het hoofdconcept vorming.
*Je mag het kernconcept cultuur **niet** gebruiken.*

Tekst 1 beschrijft de landbouwvisie van het kabinet, die gaat over de overgang naar kringlooplandbouw in Nederland. Deze overgang kan gezien worden als een overgang in cultuur.

Hofstede onderscheidt dimensies waarop je culturen van elkaar kunt onderscheiden, zoals feminien-masculien.

- 1p 7 Welke ontwikkeling in een dimensie van Hofstede is te herkennen in de overgang naar kringlooplandbouw?
- A van collectivistisch naar individualistisch
  - B van kleine machtsafstand naar grote machtsafstand
  - C van kortetermijngerichtheid naar langetermijngerichtheid

Opgave 2 Hongarije en de Europese Unie

Bij deze opgave horen tekst 2 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Hongarije is een lidstaat van de Europese Unie (EU). Sinds 2010 is Viktor Orbán van regeringspartij Fidesz de premier van Hongarije. In 2015 besluit premier Orbán een hek om de Hongaarse grens te bouwen tegen de komst van vluchtelingen. In datzelfde jaar keert premier Orbán zich tegen de migratiepolitiek van de EU. Zo vecht Hongarije het Europese besluit aan om vluchtelingen in Griekenland en Italië te herverdelen over de andere EU-lidstaten. Ook verwerpt premier Orbán de kritiek van de EU op de rechtsstaat van Hongarije. De afgelopen jaren zijn in Hongarije affiches opgehangen voor een campagne van de regering tegen de EU. Deze opgave gaat over de relatie van Hongarije met de EU.

Hongarije heeft het besluit van de Raad van de Europese Unie om vluchtelingen over de lidstaten te herverdelen aangevochten bij een Europese instantie.

- 1p 8 Noem de Europese instantie waarbij Hongarije in beroep is gegaan.

Gebruik de inleiding.

Het Europese vluchtelingenvraagstuk raakt de soevereiniteit van Hongarije. In de inleiding staat de reactie van premier Orbán op het Europese vluchtelingenvraagstuk.

- 2p 9 a Leg uit dat in de reactie van premier Orbán op het Europese vluchtelingenvraagstuk de externe soevereiniteit van Hongarije te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip externe soevereiniteit;
  - een voorbeeld uit de inleiding om dit begrip te illustreren.
- b Leg uit dat in de reactie van premier Orbán op het Europese vluchtelingenvraagstuk een kenmerk van de interne soevereine macht van Hongarije te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van interne soevereine macht;
  - een voorbeeld uit de inleiding om het gekozen kenmerk te illustreren.

Gebruik tekst 2.

Er zijn verschillende groepen theorieën die het gedrag van nationale staten verklaren, zoals de marxistische theorieën.

- 2p 10 Leg uit welke **twee andere** groepen theorieën over het gedrag van staten het anti-Europese beleid van Hongarije kunnen verklaren. Gebruik in je uitleg:
- per gekozen groep theorieën de naam en een kenmerk;
  - per gekozen groep theorieën een voorbeeld uit tekst 2 dat het gekozen kenmerk illustreert.

Gebruik tekst 2.

Er zijn verschillende voorbeelden van globaliseringsprocessen die de autonomie van staten aantasten.

- 2p 11 Leg uit dat in de opvattingen van premier Orbán (neo-)nationalistisch cultureel verzet te herkennen is tegen een globaliseringsproces dat de autonomie van staten aantast. Gebruik in je uitleg:
- informatie uit tekst 2 over (neo-)nationalistisch cultureel verzet;
  - een voorbeeld van een globaliseringsproces dat de autonomie van staten aantast.

In tekst 2 staat dat premier Orbán sprak tijdens een herdenking van een nationale historische gebeurtenis.

Nationale cultuur wordt door de modernistische benadering anders geïnterpreteerd dan door critici van de modernistische benadering.

- 3p 12 Leg uit dat volgens **beide** benaderingen het herdenken van een nationale historische gebeurtenis bijdraagt aan de nationale cultuur. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
  - een kenmerk van de modernistische benadering;
  - een kenmerk van de benadering van de critici van de modernistische benadering.

Gebruik tekst 2.

De begrippen 'framen' en 'primen' beschrijven verschillende mediastrategieën.

- 2p 13 Leg uit welke mediastrategie te herkennen is in het ophangen van affiches door de regering van premier Orbán. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een omschrijving van de gekozen mediastrategie;
  - een thema van de gekozen mediastrategie;
  - een voorbeeld uit tekst 2 dat het gekozen thema illustreert.

Gebruik tekst 2.

Premier Orbán wil van Hongarije een 'illiberale democratie' maken.

- 2p 14 a Leg uit dat het concept van een 'illiberale democratie' in tegenspraak is met het liberalisme. Gebruik in je uitleg:
- een uitgangspunt van het liberalisme;
  - informatie uit tekst 2 over het gekozen uitgangspunt.
- b Leg uit dat het concept van een 'illiberale democratie' een voorbeeld van een ideologie is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept ideologie;
  - informatie uit tekst 2 over de ideologie van een 'illiberale democratie'.

Gebruik tabel 1.

In tabel 1 is een aantal van de politieke vereisten voor grootschalige democratie te herkennen in de stellingen die aan Hongaarse respondenten zijn voorgelegd. Er zijn zes van deze vereisten te onderscheiden, zoals gekozen vertegenwoordigers die de regering controleren.

- 2p 15 Geef voor **drie andere** vereisten aan in welke stelling in tabel 1 ze te herkennen zijn.

Gebruik tabel 1.

In tabel 1 staan de resultaten van het onderzoek naar opvattingen van Hongaren over democratische waarden, onderverdeeld naar Hongaren die het beleid van premier Orbán niet steunen en Hongaren die zijn beleid wel steunen. Bij drie stellingen is het verschil tussen beide categorieën significant.

- 2p 16 – Beschrijf het verschil in de opvatting over de rechten van vrouwen tussen Hongaren die het beleid van premier Orbán niet steunen en Hongaren die zijn beleid wel steunen. Gebruik in je beschrijving gegevens uit tabel 1 over de stelling over de rechten van vrouwen.
- Leg uit dat het verschil significant moet zijn om te mogen concluderen dat er een verschil is in de opvatting over de rechten van vrouwen tussen Hongaren die het beleid van premier Orbán niet steunen en Hongaren die zijn beleid wel steunen. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het begrip significantie.

Het Europees Parlement heeft in 2018 onderzoek gedaan naar de inperking van democratie en rechtsstaat in Hongarije. Naar aanleiding van dit onderzoek is een artikel 7-procedure in gang gezet. Met deze procedure kan de lidstaat Hongarije uiteindelijk zijn stemrecht binnen de Europese Unie worden afgenomen. Ook komen EU-fondsen voor Hongarije onder strikt toezicht te staan.

- 3p 17 Verklaar vanuit het functionalisme-paradigma het inzetten van machtsbronnen door de Europese Unie tegen Hongarije. Gebruik in je uitleg:
- de namen en omschrijvingen van twee typen machtsbronnen;
  - per gekozen type machtsbron een voorbeeld uit de inleiding van deze vraag;
  - een kenmerk van het functionalisme-paradigma.

Opgave 3 Coffin homes

Bij deze opgave horen tekst 3 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Hongkong is een zeer dichtbevolkte wereldstad op een schiereiland in het zuidoosten van China. Hongkong heeft westerse kenmerken, omdat de stad ruim een eeuw onder Brits koloniaal bestuur gestaan heeft. In 1997 is Hongkong weer overgedragen aan China, maar Hongkong functioneert (nog) als een soort stadstaat.

In anderhalve eeuw is Hongkong van een klein dorp met een lokale handelspost uitgegroeid tot een wereldstad met zeven miljoen inwoners en een mondiaal handelscentrum. De grote aantallen arbeidsmigranten in Hongkong komen vooral van het vasteland van China, maar ook uit Zuidoost-Aziatische landen.

Volgens de officiële berekeningen van Hongkong uit 2016 wonen ruim 200.000 van deze arbeidsmigranten in appartementen die zijn opgedeeld in kleine eenheden. De woonruimtes zijn veelal voor één persoon en niet veel groter dan een doodskist, een 'coffin'. Deze opgave gaat over het leven in 'coffin homes' en over de vastgoedmarkt van Hongkong.

Gebruik de inleiding.

Het eeuwenlange proces van staatsvorming van West-Europese landen is een combinatie van ontwikkelingen. Een aantal van deze ontwikkelingen kan herkend worden in de vorming van Hongkong.

- 2p 18 a Leg uit welk demografisch kenmerk van de moderne westerse samenleving te herkennen is in de vorming van Hongkong. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van een demografisch kenmerk;
  - informatie uit de inleiding waaruit dit kenmerk blijkt.
- b Leg uit welke economische ontwikkeling te herkennen is in de vorming van Hongkong. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van een economische ontwikkeling;
  - informatie uit de inleiding waaruit deze economische ontwikkeling blijkt.

Lees tekst 3.

In veel moderne samenlevingen is de meritocratische gedachte breed geaccepteerd. In tekst 3 staat dat arbeidsmigrant Huang Yu naar Hongkong gekomen is in de overtuiging dat je miljonair kunt worden als je maar keihard werkt.

- 1p 19 Leg uit dat de meritocratische gedachte te herkennen is in deze overtuiging van Huang Yu. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het begrip meritocratische gedachte.

Socioloog Durkheim heeft onderscheid gemaakt tussen twee vormen van solidariteit.

Arbeidsmigrant Huang Yu werkt als taartenversierder in een bakkerij in de wereldstad Hongkong.

- 2p 20 Leg uit bij welke vorm van solidariteit het werk van Huang Yu in Hongkong past. Gebruik in je uitleg de naam en een kenmerk van de gekozen vorm van solidariteit.

Voor een artikel in de Engelse krant The Guardian over 'coffin homes' logeerde journalist Benjamin Haas in 2017 een week in een 'coffin home'. Haas heeft de bewoners niet alleen geïnterviewd, maar trok ook met hen op.

- 2p 21 – Geef aan welke wetenschappelijke onderzoeksmethode te herkennen is in de aanpak van de journalist.
Je mag de methode interview niet gebruiken.
– Leg uit vanuit welk journalistiek principe kritiek gegeven kan worden op de aanpak van de journalist. Gebruik in je uitleg een journalistiek principe.

Stel dat jij vanuit het sociaalconstructivisme-paradigma wilt onderzoeken of bewoners van 'coffin homes' een sociale categorie of een groep zijn. Voor dit onderzoek formuleer je verschillende vragen, waaronder: "Hebben bewoners van 'coffin homes' afspraken met elkaar over etenstijden? Zo ja, welke afspraken?"

- 2p 22 – Leg uit dat je met het antwoord op de gegeven onderzoeksvraag kan onderzoeken of bewoners van 'coffin homes' een sociale categorie of een groep zijn. Gebruik in je uitleg een verschil tussen een sociale categorie en een groep.
– Leg uit dat de gegeven onderzoeksvraag past binnen het sociaalconstructivisme-paradigma. Gebruik in je uitleg een kenmerk van het sociaalconstructivisme-paradigma.

Gebruik tekst 3.

In Hongkong hebben projectontwikkelaars vrij spel op de woningmarkt.

- 1p 23 Leg uit dat op de woningmarkt van Hongkong sociale ongelijkheid tussen inwoners te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
– de omschrijving van het kernconcept sociale ongelijkheid;
– informatie uit tekst 3 waaruit sociale ongelijkheid tussen inwoners blijkt.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik figuur 1.

Het verschijnsel 'coffin homes' illustreert een woningcrisis, waarin inwoners van Hongkong geen geschikte eigen woning kunnen bekostigen. In figuur 1 zijn de ontwikkelingen in gemiddelde vastgoedprijs en gemiddeld loon af te lezen.

- 1p 24 Beredeneer dat de woningcrisis die in 2017 gaande was, begonnen zal zijn rond 2009. Gebruik in je redenering gegevens over de ontwikkelingen uit figuur 1.

Gebruik figuur 1.

- 1p 25 Wat is de onafhankelijke variabele in figuur 1?
- A inflatie
  - B loon
  - C prijs
  - D tijd

Gebruik tekst 3.

Hongkong heeft een eeuw lang onder Brits bestuur gestaan en heeft zich in die tijd sterk ontwikkeld onder invloed van de westerse cultuur. De westerse cultuur heeft verschillende kenmerken, zoals economische en politieke kenmerken.

- 2p 26 Leg uit dat deze twee kenmerken van de westerse cultuur te herkennen zijn in Hongkong. Gebruik in je uitleg:
- een economisch kenmerk van de westerse cultuur;
  - een politiek kenmerk van de westerse cultuur;
  - per kenmerk een voorbeeld uit tekst 3.

Gebruik tekst 3.

In het 'politieke spel' van controle uitoefenen over anderen zijn de factoren 'polity', 'politics' en 'policy' van belang.

- 2p 27 Leg uit welke factor te herkennen is in de politieke macht van projectontwikkelaars in Hongkong. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een omschrijving van de gekozen factor;
  - een voorbeeld uit tekst 3 van de gekozen factor;
  - een omschrijving van het begrip politieke macht;
  - een voorbeeld uit tekst 3 om politieke macht te illustreren.

Gebruik tekst 3.

In tekst 3 is het kapitalistische Hongkong beschreven.

- 2p 28 Leg vanuit het conflict-paradigma uit dat in het kapitalistische Hongkong een klassensamenleving te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het conflict-paradigma;
  - een omschrijving van het begrip klassensamenleving;
  - informatie uit tekst 3 over de klassensamenleving.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.